

36 Kultura średniowiecznej Europy

WYMAGANIA WYNIKAJĄCE Z PODSTAWY PROGRAMOWEJ

XIII. Kultura średniowiecza.

Uczeń:

- 1) wyjaśnia uniwersalny charakter kultury średniowiecza, wskazując na wyjątkową rolę chrześcijaństwa;
- 2) rozpoznaje dokonania okresu średniowiecza w dziedzinie kultury, z uwzględnieniem dorobku polskiego średniowiecza;
- 4) charakteryzuje sztukę romańską i gotycką.

Uczeń spełnia wymagania określone dla zakresu podstawowego, a ponadto:

- 1) opisuje rolę uniwersytetów i ich organizację oraz wyjaśnia przyczyny trwałości idei uniwersyteckiej;
- 2) charakteryzuje przemiany życia religijnego w okresie średniowiecza.

CZAS ZAJĘĆ

1 godzina lekcyjna

CELE LEKCJI

Uczeń:

ZNA

- postacie: Dantego Alighieri, Giovanniego Boccaccia, François Villona, św. Augustyna z Hippony, św. Tomasza z Akwinu
- etos rycerza średniowiecznego
- legendy arturiańskie
- architekturę i sztukę romańską oraz gotycką
- pierwsze uniwersytety średniowiecznej Europy

ROZUMIE

- pojęcia: kodeks rycerski, turniej rycerski, pasowanie na rycerza, giermek, kultura rycerska, trubadur, Biblia pauperum, scholastyka, epos rycerski, moralitet, pieta, transept, portal, prezbiterium, apsyda, sklepienie kolebkowe, sklepienie krzyżowe, przypora, tympanon, fasada, ambit, rozeta, polichromia, maswerki, gargulce, teocentryzm, synkretyzm religijny
- nurty filozofii średniowiecznej – augustynizm i tomizm
- przemiany, jakie zachodziły w życiu religijnym średniowiecznej Europy
- potrzebę rozpowszechniania kultu świętych w średniowiecznej Europie

POTRAFI

- opisać ceremonię pasowania na rycerza
- omówić osiągnięcia kultury średniowiecznej
- scharakteryzować sztukę romańską i gotycką
- podać przykłady europejskich zabytków sztuki romańskiej i gotyckiej
- wskazać różnicę w planach kościoła romańskiego i gotyckiego
- omówić rolę uniwersytetów w średniowieczu
- porównać boloński i paryski wzorzec uniwersytetu
- scharakteryzować przemiany życia religijnego w okresie średniowiecza
- dostrzec przenikanie się wierzeń pogańskich i chrześcijańskich w średniowiecznej Europie
- wymienić i opisać wzorce osobowe propagowane w kulturze średniowiecznej
- przedstawić cechy kultury średniowiecznej
- wyjaśnić, na czym polegał uniwersalny charakter kultury średniowiecznej

I. WPROWADZENIE

Podajemy temat i cel lekcji.

II. ROZWINIĘCIE

Zadajemy uczniom pytanie:

- Z czym kojarzycie średniowiecze?

Odpowiedzi zapisujemy na tablicy. Wyjaśniamy, że bardzo często średniowiecze kojarzone jest z rycerzami i kulturą rycerską.

Prosimy uczniów, aby przeczytali pierwszy akapit podrozdziału *Kultura rycerska* (s. 374), a następnie odpowiedzieli na pytania:

- W jaki sposób można było zostać rycerzem?
- Czy mieszczanin lub chłop mógł zostać rycerzem?

Wspominamy, że młodzieniec – zanim został rycerzem – najpierw był paziem, a potem giermkim. Gdy odbył odpowiednią służbę, mógł być pasowany na rycerza.

Uczniowie czytają tekst źródłowy (m3, s. 374). Pytamy:

- Jak wyglądała ceremonia pasowania na rycerza?
- Kto dokonywał pasowania?
- Czego dotyczyła opisana w tekście reguła rycerska?

Wyjaśniamy, że reguła, o której mowa w tekście źródłowym, to tylko część kodeksu przestrzeganego przez rycerzy.

Pytamy uczniów:

- Dlaczego wśród tych zasad pojawiały się kwestie dotyczące obrony wiary?
- Jak rycerz powinien się zachowywać wobec króla?

Informujemy, że rycerze m.in. utrzymywali się z łupów wojennych, a w czasach pokoju ćwiczyli swe umiejętności podczas turniejów. Oglądamy z uczniami film *W blasku chwasty i zwycięstwa. Turnieje rycerskie*. ▶

Zadajemy pytania:

- ▶ Czym były turnieje rycerskie?
- ▶ Czemu służyły?
- ▶ Jakie były nagrody przewidziane dla zwycięzców?
- ▶ Jaki był stosunek Kościoła do turniejów?
- ▶ Jakie były konkurencje podczas turniejów?

Możemy się odnieść do czasów obecnych i pokazać, że dziś również możemy zobaczyć takie turnieje, a to dzięki rekonstruktorom. Warto obejrzeć z uczniami film na temat rycerskiej kadry Polski. ▶

Wyjaśniamy uczniom, że podczas turniejów widownię swoimi umiejętnościami zachwycałi trubadurzy, czyli poeci i muzycy działający w XII i XIII w. najpierw na południu Francji, a potem na terenie całej Europy. Początkowo to oni przekazywali opowieści o rycerzach i bitwach, gdyż niewiele osób potrafiło pisać i czytać.

Rozdajemy karty pracy *Kultura średniowiecznej Europy*. ▶ Prosimy uczniów, aby przeczytali podrozdział *Literatura średniowiecznej Europy* (s. 374–375) i wykonali zadanie 1. Po uzupełnieniu zadania omawiamy je razem z uczniami.

Wskazujemy, że średniowiecze to czas, kiedy powstała scholastyka, czyli nowa metoda nauczania i pracy intelektualnej. Pytamy uczniów:

- ▶ Co było głównym celem metody scholastycznej?

W wypadku problemów z odpowiedzią uczniowie mogą zajrzeć do podrozdziału *Filozofia* (s. 111–112). Następnie czytają pierwszy akapit podrozdziału *Scholastyka i filozofia średniowieczna* (s. 375).

Zadajemy pytania:

- ▶ W jaki sposób dociekano prawdy w scholastyce?
- ▶ Czemu służyła scholastyka?

Wyjaśniamy, że do historii przeszło dwóch średniowiecznych filozofów – św. Augustyn z Hippony i św. Tomasz z Akwinu.

Na podstawie drugiego i trzeciego akapitu podrozdziału *Scholastyka i filozofia średniowieczna* (s. 375) uczniowie w kartach pracy wykonują zadanie 2. Po skończonej pracy omawiamy je na forum klasy.

Zadajemy pytanie:

- ▶ Jakie były podobieństwa i różnice między augustynizmem i tomizmem?

Informujemy, że ważnym elementem kultury była sztuka. W średniowieczu ukształtowały się dwa style – romański i gotycki. Dzielimy klasę na dwie grupy i rozdajemy instrukcje. ▶

Grupa I

Na podstawie podrozdziału *Sztuka romańska* (s. 382) oraz infografiki *Architektura romańska i gotycka* (s. 380–381) w kartach pracy wykonajcie zadanie 3 w części dotyczącej sztuki romańskiej.

Grupa II

Na podstawie podrozdziału *Sztuka gotycka* (s. 382) oraz infografiki *Architektura romańska i gotycka* (s. 380–381) w kartach pracy wykonajcie zadanie 3 w części dotyczącej sztuki gotyckiej.

Po wykonaniu zadania grupy naprzemiennie przedstawiają efekty swojej pracy.

Odtwarzamy dwa filmy: *Bazylika romańska* oraz *Architektura gotyku*. ▶

Pytamy uczniów:

- ▶ Jakie były sklepienia w obu stylach?
- ▶ Jakie elementy architektury spotykamy wyłącznie w stylu gotyckim?
- ▶ Dzięki czemu w kościołach gotyckich było jaśniej?
- ▶ Jakie było znaczenie wież w obu stylach?
- ▶ Czemu służyło budowanie jak najwyższych wież w gotyku?
- ▶ Jakie jeszcze budowle – oprócz kościołów – budowano w stylu gotyckim?

Uczniów grupy II pytamy o malarstwo gotyckie:

- ▶ Czym cechowało się malarstwo gotyckie?
- ▶ Kto należał do przedstawicieli tego stylu?

Przedstawiamy uczniom obrazy Jana van Eycka oraz Giotto. ▶ Zadajemy pytania:

- ▶ Co łączy te obrazy?
- ▶ W jaki sposób na obrazach przedstawione zostały postaci i otaczający je świat?

Wyjaśniamy uczniom, że średniowiecze przyniosło zmiany w kwestii przekazywania wiedzy. Prosimy ich, aby przeczytali podrozdział *Szkolnictwo w średniowieczu* (s. 376).

Pytamy:

- ▶ Kto na początku średniowiecza odpowiadał za zakładanie i prowadzenie szkół?
- ▶ Gdzie najwcześniej powstały uniwersytety w Europie?
- ▶ Jakie przedmioty wykładano na średniowiecznych uniwersytetach?
- ▶ Jak były zorganizowane pierwsze uniwersytety i komu podlegały?

Dopowiadamy, że uniwersytet w Paryżu był zależny od Kościoła, ponieważ tam właśnie duchowni skupili się na rozwoju teologii. Natomiast uniwersytety włoskie propagowały związek z państwem i dlatego tutaj większą uwagę zwracano na nauki prawne. Możemy przedstawić uczniom mapę rozwoju uniwersytetów w Europie. ▶

Pytamy:

- ▶ Dlaczego uniwersytety powstawały przede wszystkim w Europie Zachodniej?

Wyjaśniamy, że religia chrześcijańska zaczęła odgrywać coraz bardziej istotną rolę w codziennym życiu Europejczyków. Jednocześnie we wczesnym średniowieczu nie wszyscy oni potrafili zapomnieć o pogańskich zwyczajach. Oba kręgi – chrześcijański i pogański – przenikały się wzajemnie. Uczniowie czytają drugi, trzeci i czwarty akapit podrozdziału *Przemiany w życiu religijnym* (s. 377).

Pytamy:

- ▶ Jakie dzisiejsze obrzędy wywodzą się z tradycji pogańskich?
- ▶ Jak wiara chrześcijańska wpłynęła na życie ludzi?
- ▶ Kim byli biczownicy i jaką rolę odgrywali w Kościele?

Prosimy uczniów, aby przyjrzeni się ilustracjom w podręczniku (s. 377) i odpowiedzieli na pytania:

- › Dlaczego tak dużą wagę przywiązywano do walki dobra ze złem?
- › Dlaczego na dolnej ilustracji to kobieta została przedstawiona z diabłem? [Warto tu zasignalizować, że w Biblii to Ewa została skuszona przez diabła].

Dzielimy klasę na trzy grupy i rozdajemy instrukcje. ► PDF

Grupa I

W średniowieczu można było wyróżnić trzy główne wzorce osobowe: władcy, rycerza i ascety. Na podstawie podrozdziału *Wzorce osobowe* (s. 372) przygotujcie scenkę, w której przedstawicie władcę.

Grupa II

W średniowieczu można było wyróżnić trzy główne wzorce osobowe: władcy, rycerza i ascety. Na podstawie podrozdziału *Wzorce osobowe* (s. 372) przygotujcie scenkę, w której przedstawicie rycerza.

Grupa III

W średniowieczu można było wyróżnić trzy główne wzorce osobowe: władcy, rycerza i ascety. Na podstawie podrozdziału *Wzorce osobowe* (s. 372) przygotujcie scenkę, w której przedstawicie ascetę.

Po skończonej pracy grupy kolejno prezentują scenki. Zadajemy uczniom pytanie:

- › Jakimi cechami powinni się charakteryzować władca, rycerz i asceta?

W tych samych grupach uczniowie wykonują kolejne zadanie. Rozdajemy instrukcje. ► PDF

Instrukcja dla grup

Na podstawie omówionych na lekcji zagadnień oraz podrozdziału *Cechy kultury średniowiecznej* (s. 372) wypiszcie na arkuszu papieru cechy kultury średniowiecznej.

Po wykonaniu zadania omawiamy je z uczniami. Możemy zadać pytania:

- › Czym był teocentryzm?
- › Dlaczego kultura średniowiecza miała charakter uniwersalny?

III. PODSUMOWANIE

Rozdajemy uczniom zadanie kontrolne. ► PDF Po skończonej pracy omawiamy je wspólnie.

METODY KONTROLI

Uczniowie rozwiązują krzyżówkę na stronie learningapps.org. ►

ALTERNATYWA

Uczniowie wykonują zadanie na stronie create.kahoot.it. ►

PRACA DOMOWA

Jak dziś propagowane jest średniowiecze? Podaj kilka przykładów i oceń te działania.